

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д.ик.н. Желю Дечев Владимиров, Софийски университет „Св. Климент Охридски”, научна специалност: 3.7. „Администрация и управление”

На: дисертационния труд на Цветан Стефанов Мадански на тема *„Фактори за ефективност на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост (фалшифицирани и пиратски стоки)”* за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика

Основание за рецензията: Заповед на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ РД 38-166/06.03.2018.

1. Информация за дисертанта

Цветан Мадански е завършил Математическата гимназия в гр. Смолян през 1983 г. През 1989 г. придобива магистърска степен по икономика във ВИИ „Карл Маркс“, а през 2005 г. придобива професионална квалификация по Международни икономически отношения в УНСС. Има 30 години трудов стаж, от които 26 в системата на митниците, като е преминал през всички нива – от стажант митнически инспектор, митнически инспектор, главен митнически инспектор, началник на митническо учреждение, държавен инспектор в Инспектората на Агенция „Митници“, държавен експерт в дирекция „Митнически режими и процедури“, а понастоящем вече пета година е главен секретар на Агенция „Митници“.

През 2001 г. е участвал в проект с френската митническа администрация „Митнически контрол и борба с корупцията“ в гр. Тулуза. През 2012 и 2013 г. е бил финансов директор на Комисия за защита от дискриминация. От 2007 г. до 2012 г. е лектор в Национален Учебен център в Агенция „Митници” – ЦМУ. Докторант в Стопанския факултет на СУ от 2015 г., хоноруван преподавател в същия факултет от 2011 г., владее руски и френски езици.

Има издадени две книги в съавторство и множество публикации в областта на митническия контрол. За изключителни заслуги към митническата администрация е награден със Златна юбилейна монета -1300 години българска държава.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представената дисертация се състои от предговор, три глави, заключение, библиография и седем приложения в обем от 253 страници, а без приложенията и библиографията – 218 страници основен текст. Използвани са общо 91 литературни източника, сред които 75 заглавия на кирилица и 16 на английски. Дисертацията съдържа 13 фигури. Дисертационният труд е оформен съгласно техническите изисквания.

В **Увода** се обоснова актуалността на темата, обекта, предмета, основната цел, задачите и защитаваната теза. Проблематиката е важна, доколкото търговията с фалшиви и пиратски стоки, свързани с права на интелектуална собственост, е станала сериозно предизвикателство пред редица компании и икономики. В тази връзка митническият контрол се очертава като важен фактор за ограничаване на нелоялната конкуренция и защитата на иновациите. Въпреки че борбата с фалшифицираните и пиратските стоки е ключов приоритет за митниците в страните от ЕС, досега няма достатъчно пълни изследвания относно факторите, обуславящи ефективността на митническия контрол в България. Затова и основната **цел** на дисертацията е да се направи „систематизирано изследване на факторите за ефективност на митническия контрол върху трафика на фалшифицирани и пиратски стоки“ (с. 8), като тази цел е конкретизирана в 12 задачи.

Обектът на изследването е контролната дейност на българската митническа администрация относно защитата на правата на интелектуална собственост, докато **предметът** е свързан с разкриване на факторите за ефективност на този вид контрол. Изследователската методология включва анализ на документи, включващи правната уредба и актове на ЕС и България, ведомствени и статистически данни, както и анализ на данни от две емпирични изследвания сред митнически служители и граждани. Защитаваната теза е, че ключови специфични фактори за ефективност митническият контрол относно защитата на правата върху интелектуална собственост са високата квалификация на митническите служители, сътрудничеството с правопритежателите и добрата информираност на потребителите.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Първа глава разкрива основните характеристики на явлението производство и търговия с фалшифицирани стоки от историческа, социална и икономическа гледна точка. Изяснени са ключовите термини, нормативната и теоретичната база на изследването. Дадени са интересни данни от историята на фалшифицирането от древността през средновековието до наши дни. Посочени са главните участници на пазарите на истински и фалшиви продукти - притежателите на права, производителите и търговците на фалшиви стоки и потребителите (фиг. 2, с. 22). Самият пазар на фалшифицирани и пиратски стоки съдържа два сегмента - потребители, които купуват фалшиви стоки като смятат, че са закупили оригинални такива, докато вторият сегмент се състои от потребители, които съзнателно търсят да закупят фалшифицирани стоки главно поради по-ниската цена. Каналите за разпространение на фалшифицирани стоки са представени на фиг. 3 (с. 24). Нов мощен канал за продажбите на такива стоки днес е интернет. Основните предпоставки и причини за фалшифициране и пиратство на стоки са систематизирани в табл. 1 (с. 27-28)

Подробно се изследват ефектите от производството и потреблението на фалшифицирани стоки върху икономиките и потребителите в държавите членки на ЕС, както и видовете защитени права върху интелектуална собственост. Авторът разкрива, че като цяло тези ефекти са негативни. Търговията с такива стоки създава конкурентно предимство за нарушителите, които спестяват от разходите за научно-изследователска и развойна дейност. По-детайлно е показано негативното отражение на производството и търговията с фалшиви и пиратски стоки върху европейските производители на луксозни стоки, в секторите „играчки“, „лекарства“ и „авточасти“. За притежателите на права резултатите са директни загуби и намален пазарен дял; фискалните ефекти са в по-ниските публични приходи; за потребителите – това са рискове за здравето и безопасността; а за иновациите и растежа - обезкуражаване на научните изследвания.

Подробно е разкрита правната рамка на обектите на интелектуална собственост, включваща международни актове, актове на ЕС и национални нормативни актове. Разкрити са видовете обекти на интелектуална собственост – индустриални обекти и обекти на авторски и сродни права. Посочено е, че *митниците* са част от системата за управление на сигурността по веригата на доставките и са единственият публичен орган, който изцяло отговаря за прегледа и контрола на всички стоки, преминаващи през външните граници на ЕС. Прави се изводът, че глобализацията на международната търговия поставя митниците между *два противоположни процеса*. От една страна – това са изискванията за контрол, регулиране и сигурност, а от друга – необходимостта от безпрепятствено и бързо освобождаване на стоките (с. 56).

Задълбочено са представени теоретичните и практическите аспекти на *митническият контрол* върху стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост и правомощията на митническите органи. Анализирани са термините „митнически

надзор“, „митнически контрол“ и „митническа проверка“. Ако субект на този контрол са органите на митническата администрация, то обект на контрола са действията или бездействията на лица, преминаващи границата; поведението на лицата (физически или юридически лица), свързани с митническите операции; превозните средства и стоките, които се въвеждат или напускат митническата територия на Съюза. По критерият „време“ митническият контрол се разделя на предварителен, текущ и последващ контрол, а формите на този контрол са документен, фактически и технически контрол.

Обстоятелствено са разкрити правомощията на митническата администрация за противодействие на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, уредени чрез съответните правни актове на ЕС и на страната ни. Това са правомощия за *задържане и унищожаване на стоките*, нарушаващи права на интелектуална собственост. Особено внимание е отделено на *основанията* за задържане на стоки, за които има основания да се смята, че нарушават права върху интелектуална собственост, а така също и основанията за унищожаване на подобни стоки.

В глава втора се анализират факторите за ефективност на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, като тези фактори са обособени в *две групи – общи и специфични*. От своя страна специфичните фактори за ефективност на контрола се подразделят на фактори относно субекта и такива относно обекта на митническия контрол.

Дисертантът изследва последователно тези две групи фактори, като разкрива, че *общите фактори* за ефективност на митническия контрол включват: 1) Адекватната правна рамка; 2) Координация и сътрудничество с органи и институции на национално ниво. Показано е, че ефективното провеждане на митническия контрол предполага взаимодействие и с недържавни организации. Не по-малко значение за ефективността на контрола има и международно сътрудничество, изразяващо се във взаимодействие с Европейската обсерватория за нарушенията на права на интелектуална собственост към Службата на Европейския съюз за интелектуална собственост.

Специфичните фактори за ефективност относно *субекта* на митническия контрол се отнасят до: оптимална административна структура; добре обучени митнически служители; използване на съвременни технологии и оборудване. Според дисертанта, от ключово значение сред тези фактори е *обучението* на служителите. Обучението е фактор, който предизвиква трайни и устойчиви промени в качеството на контролната дейност и „дори добрата техническа и материална база би била без особено значение при липса на подготвени и мотивирани служители, които да използват потенциала ѝ“ (с. 125). Анализирани са данни, свързани с процеса на обучение на митническите служители по опазване правата на интелектуална собственост (брой часове, под-теми, брой обучения, среден брой участници в обученията, средногодишни разходи за обучение и др.), като е направен извода, че за периода 2015-2017 г. броят на обученията се повишава. Наред с обученията, ефективното изпълнение на контролните функции изисква високо техническо оборудване и използване на възможностите на информационните технологии. От важно значение за митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост е информационната система COPIS.

Специфични фактори за ефективност относно *обекта* на митническия контрол включват: управление на риска при контрола на доставките, информираност и сътрудничество с правопритежателите и информираност на потребителите.

Трета глава разкрива състоянието на митническата контролна дейност върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост в периода 2007-2016 година. За целта се използвани емпирични индикатори за ефективност като: брой задържания, брой задържани артикули и стойност на задържаните стоки. Като основен индикатор авторът приема *брой задържания*, за който е налична официална информация

за целия период, предмет на наблюдение в дисертационния труд. Интерпретацията на данните се основава на идеята, че по-високият брой задържания, съответно брой задържани артикули и стойност на задържаните стоки, са измерими показатели за по-високия ефект от контролната дейност на митническите органи. Спецификата на митническия контрол изисква тези индикатори да бъдат коригирани с броя на случаите, когато стоките са освободени по различни причини.

Авторът е представил резултатите от митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост за периода 2007-2016 година *поотделно за всяка от тези години* (брой задържания, задържани количества стоки, видове задържани стоки, ориентировъчна стойност на задържаните стоки, дял на освободените стоки). Тези данни са обобщени по години на табл. 2 (с. 178-180) и на фиг. 12 (с. 2017) и са основа за доказване **тезата** на автора. Прави се извода, че най-успешните години (2015, 2016 и 2017) по отношение резултатите от митническия контрол съвпадат с повишаване броя на обученията, броя на обучените митнически служители, разнообразяване на тематиките и засилване на обученията по места (с. 180-181). Тъй като факторите обучение на служителите, сътрудничество с правопритежателите и информиране на потребителите са действали непрекъснато през целия наблюдаван период (2007-2017 г.), това е основание да се приеме, че *посочените фактори са ключови* за ефективността на митническия контрол относно защитата правата на интелектуална собственост (с. 181).

В допълнение авторът анализира данни от две анкети сред митнически служители и граждани. Първата анкета има за цел да установи нагласите на тези служители към продължаващото обучение за придобиване на специфични познания и умения за осъществяване на функцията по противодействие на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост. Анкетата сред гражданите представя емпирична информация относно нагласите на потребителите в България към производството и търговията с фалшифицирани и пиратски стоки.

Данните показват, че средно над 90% от анкетиранияте служители отговарят положително на пакета от въпроси относно нагласите към специализираното обучение по интелектуална собственост, докато гражданите приемат за най-силно негативни икономическите последици от фалшифицирането и пиратството. Като цяло потребителите са самокритични към нивото си на информираност по проблема с фалшифицирането и пиратството и са склонни да получават повече информация по темата. Въпреки това в реални ситуации „потребителите са склонни да участват на пазара на фалшиви и пиратски стоки, водени от различни прагматични съображения“ (с. 188).

В **Заключението** са обобщени основните изводи от цялостното изследване. На основата на тези изводи са направени и съответни *предложения* за повишаване ефективността на митническия контрол по отношение трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Формулирани са седем приноса, с които съм напълно съгласен: 1) Трудът е първото в българската научна литература цялостно и систематично изследване на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост; 2) Идентифицирани са факторите за ефективност на митническия контрол върху трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост; 3) Обоснована е нова класификация на факторите за ефективност на митническия контрол на общи и специфични; 4) Изведени са ключови индикатори за измерване на ефективността на митническия контрол на трафика на стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост; 5) Получените резултати имат директно практическо

приложение, което се доказва от направените приложения за промяна в нормативната база и административните практики.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Основните положения от дисертационния труд са апробирани в девет публикации на български и един доклад на конференция по темата на дисертацията.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 28 страници, разкрива основните моменти от дисертационния труд в синтезиран вид и като такъв отговаря на изискванията.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

На база на предоставения текст и особено на предложенията за подобряване ефективността на митническия контрол възникват два въпроса: 1) Как може да се преодолее не толкова позитивната нагласа на митническите служители към е-обученията, особено в контекста на инициативата „е-митници“; 2) С какво и по какъв начин може Агенция „Митници“ да спомогне за по-доброто синхронизиране на различните закони относно митническия контрол и/или промени в Закона за митниците.

8. Заключение

Дисертантът е извършил значителна робата по анализ на основните характеристики на производството и търговията с фалшифицирани стоки от историческа, социална и икономическа гледна точка. Изяснени са основните термини, нормативната и теоретичната база на това явление; разкрити са главните участници на пазарите на истински и фалшиви продукти; посочени са каналите за продажбите на такива стоки. Подробно са представени ефектите от производството и потреблението на фалшифицирани стоки върху икономиките и потребителите в държавите членки на ЕС.

Задълбочено са разкрити теоретичните и практическите аспекти на *митническия контрол* върху стоки, нарушаващи права на интелектуална собственост, като са изведени факторите за ефективност на този контрол. Доказана е тезата, че обучението на служителите от митническата администрация в съчетание със сътрудничеството с правоприжателите и информирането на потребителите са ключови фактори за ефективността на митническата контролна дейност, като факторът обучение е изведен на първо място по значимост.

Изследваният проблем е актуален и получените изводи могат да допринесат за подобряване дейността на митническия контрол. Дисертантът показва много добро познаване на теоретичните и практически проблеми и коректност при позоваването на използваните публикации. Направените приноси са лично постижение на автора. С този дисертационен труд кандидатът демонстрира качества на отговорен изследовател и сериозно отношение към научната дейност.

Всичко това ми дава основание да предложа на уважаемото жури да присъди на Цветан Стефанов Мадански образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.8. Икономика.

11.05.2018
София

Проф. д.ик.н: Желю Владимиров